

A HITOPADEŠA BEVEZETÉSE ÉS ELSŐ MESÉJE.

(FORDÍTÁSKISÉRTMÉNY.)

Előszó.

Hogy jelen műveltségünk alapja a görög- és latinnyelv tanulmánya, azt hiszem, igen kevés kivétellel, általánosan elfogadott vélemény. De ha bővebb magyarázatát s a belőle vonandó következményeket tekintjük, egymástól nagyon is eltérő nézetek nyilvánulnak előttünk. A máséival nem vesződöm, hanem engedelmet kérek a magaménak megemlítésére. Elsőben is a vélemény kifejezése azt a kérdést kelti, vajon a renaissance-korban egyszer mindenkorra letett „alap“-ot értsük-e benne, vagy azt, hogy annak a lerakását maig is és ki tudja még meddig folytatnunk kell? A dolog természetét (akár mivoltát) véve szemügyre, hajlandóbbak leszünk a dilemmának elsőbb ágát pártolni, mert hiszen, az alapnak elkészültnek kell lenni, hogy épületet rakhassunk reá és ha alapvetéssel foglalkozunk untalanul s végetlenül, mikor kerül a sor az épület rakására? No, hiszen erre azt felelhetné kissé kitérőleg valaki, hogy minden intézetben, hol a classicus nyelveket tanítják, az alapot is megvetik s a műveltség épületét is megkezdik derekasan építeni reá. En pedig ismét azt kérdezném attól a valakitől, meg van-e győződve arról, hogy a valóság igazán megfelel az ő szép eszmájének? Részemről attól tartok, hogy midőn Európában minden éven néhány százezer fiatal lélek arra van kényszerítve, hogy egy pár oly nyelvet tanuljon, melyet a közéletben, úton útfélen, ha nem is éppen becsmérlenek, de bizony nagyobbrészt fitymálnak és legalább is kétségbe vonják, hogy hasznosak — vegyük e szót a nemesebb értelmében — volnának, és így annak a fiatalságnak $\frac{9}{10}$ -ede — hogy többet ne mondjak — sem hajlamat, sem kedvet nem viszen magával ama nyelvek tanulására az iskolába; félek mondom, hogy azokra nézve nem

csak az alap nem vettetik, de még csak a gödre sem ásatik meg kellően és így az épületről szó sem lehet. Ebből azonban ne tessék azt a következtetést húzni, mintha én ellene volnék a classicus nyelvek tanításának. Ó nem! Sokkal többet köszönhetek nekik, mintsem hogy összerontva szeressem látni azt a létrát, mely bármily csekély magasságra is hágnom módot nyújtott. Börne egy cikkében valakivel egy lelkesült, dicsérő beszédet mondott az aristocratiáról, s aztán maga személyében így felel reá: „Uram! azt mi liberálisok mind igen jól tudjuk, helyeseljük s osztozunk az úr véleményében. Csak az a kérdés, hogy az aristocratia kötött vagy kötetlen legyen-e?” Én is hasznosnak, sőt szükségesnek tartom a görög és latin nyelvek tanítását, csak azt szeretném megérni, hogy ne legyen kötelező tantárgy!

De most már a classica philologia szakemberei állanak elé azzal az aggodalommal, hogy mi lenne akkor a sorsa az ő tudományoknak? Én azzal merem biztatni, hogy egy cseppel se rosszabb mint most. Mert lám, mindazon intézetekben, a hol a latin és görög nyelveket tanítják, az én javaslatom netaláni létesítése után is meg kellene tartani a mostani tanerőt. Tanítványaik száma ugyan tetemesen megkevesednék, de a megmaradottak tanítása annál sikeresebb, kielégítőbb s a tanárok kedélyállapota annál — mondhatni — boldogítóbb lenne. A vélemény, vagy mondjuk igazság akár elv, abban az esetben is sértetlen, sőt csökkenetlen maradna s józan gondolkodású szülők is elegen lennének, kik azt kívánnák, hogy tehetséges gyermekeik a műveltség ide vágó ágában részesüljenek s maguk a fiatalok is megkülönböztetést kezdván látni, érezni benne, az a tanuláskedvet fokozná. És még annál inkább igen, ha szorosan meghatároznák, hogy azok, a kik az első évben reményre jogosító élelményt nem tanúsítanak, a tanfolyambeli további részvétel alól felmentessenek. A mi a tudomány irodalmát illeti, arra szolgáljon vigasztalóul sőt biztatóul a sanskrit philologia csaknem szemünk előtt folyt történelme.

A XVIII. száz vége felé egy jártasköltés és a maga korában nem csekély tekintélyű író: *Archenholz*, Olaszországról írt könyvében imígy nyilatkozik: „ . . . unnütze Stiftungen sind hier (t. i. Rómában) in Menge zu finden, die zusammengenommen ungeheure Summen erfordern. Es thut mir Leid, dass ich das *collegium de propaganda fide* auch darunter zählen muss. Die dazu gehörige kostbare Druckerey . . . hat Lettern mit allem Zubehör, um in 28 verschiedenen Sprachen Bücher zu drucken, worunter sogar die überaus schwere Sanskritta (sic) Sprache ist“

„Die Sanskritta hat besonders grosse Kosten verursacht, ob es gleich nicht wahrscheinlich ist, dass unsere oder die nächste Generation in dieser Sprache zu Rom ein gedrucktes Buch sehen dürfte.“ (England u. Italien. Leipzig. 1785. IV. Theil, 231. Seite.)

Es ime, a baljóslat nem teljesedett, mert el sem érkezett a második nemzedék, midőn angol tudósok, névszerint főképp *Colebrooke*, *Wilson*, *Jones* megismerkedtek a „sanskritta“ nyelv gazdag irodalmával, melyet egyenszülöttnek nézhetni a classicus nyelvekével. A világot nem rejték véka alá, hanem nyelvtanokat írtak angol nyelven, fordítmányokat közöltek, kiadványokat rendeztek s ezek által a sanskrt nyelv ismerete csakhamar eljutott Franciaországba, hol az ismert nevű A. W. *Schlegel* felkapván, Némethonba is átültette. Itt egyszerre nagy kelete lett és ma már, mintegy 90 év alatt, a sanskrt nyelvészeti irodalom annyira meggyarapodott, hogy bátran kiállhatja a versenyt a classicaival, nyelvtanok, szótárok, kiadványok és a szövegkritika tekintetében.¹⁾ Már pedig a sanskrtnek a continensen egy középiskolában sincs tanszéke, Angliában is tudtomra csak Hertfordban.

A nyelv ismertetése, ha bár főbb sajátságait venném is tárgyalás alá, igen messze vinne s még se lenne kielégítő, azért meg kell érnem az irodalma rövid névsorozatával.

A nyelv eredetének, a mennyire irodalmából ismerjük, Kr. sz. előtt 2000 évvel veszjük nyomát. Az irodalom legősibb terméke egy hymnusgyűjtemény, melynek *Rg-Veda*²⁾ a czíme. Nyelve a későbbi, úgynevezett classicusétól tetemesebben különbözik mint a *Homeros* görögje, teszem, az *Aeschylós*étól. *Rgveda* a Brahmanok Bibliája vagy Kóránja és a „veda“ nevet még más három gyűjtemény viseli, u. m. *Jadzsurveda*, *Számaveda*, és *Atharvaveda*, melyek már nem hymnusokat tartalmaznak: mintegy commentariusai a *Rgvedának* és jelesen a hymnusok éneklésére s a velők kapcsolt szertartásokra adnak utasítást. Ezekhez

¹⁾ Schlegel (A. W.) 1820-ban már folyóiratot indított meg „Indische Bibliothek“ czim alatt, mely a 3-ik kötettel elakadt. A helyett azonban két jeles művet ada ki 1823. és 1829. mind a kettőt bámulatos szép latin fordítással kísérve. *Adelung* „Bibliotheca sanscrita“ czimú bibliographiát szerkesztett, mely 1837. második kiadást ért; de ennél is teljesebb a *Gildemeisteré*: *Bibliothecae sanscriticae specimen*. 1847. A classica philologia irodalmához mérhetni a s. irodalom terjedelmét, ha számba vesszük, hogy *Koehler* lipsiai antiquarius Catalogusaiban az ó-görög 12 lapot, a latin 10-et és a sanskrt szintén 10-et foglal el.

²⁾ A s. nyelvnek két r-je van, egyik hangzó, a másik mássalhangzó, mint a csehnek. Az elsőt az európai s.-tudósok nem bírják kimondani, hanem *ri*-nek hangoztatják: male!

csatlakozik még egy sereg könyv, melyek már nem mind vallás- és hitrege tartalmuak; hanem a világi tudományokba is átesapnak és a melyeknek meddő osztályozásával s névsorával nem fárasztom olvasómat. Keletkezésük időszaka egész a mi aeránk kezdetéig nyúlik. A vedák után legnevezetesebb mozzanat a *Manu* törvénykönyve, melyből meríthetni a Brahmanok társadalmi rendszere ismeretét. — Majdnem harmadfélezer évig két eredeti epost ismert: az Iliast és Odysseat, melyekhez csak némi fenntartással csatolhatni a sokkal későbbi Niebelungent. A sanskrít irodalom két eredeti és kétségtelen epossal köszöntött bé, melyeknek a kisebbike is jóval terjedelmesebb, mint ama három együtt. A nagyobbik, a *Mahábhárata* versenyző két királyi nemzetség küzdelmeit énekli, számos episodeokkal ispékelve. A másik, a *Rámájana* egy szerencsétlen királyfi, *Ráma* feleségének elrablását és kiszabadítását zengedezi. Kisebb — majdnem csak félannyi mint az első, de szabályosabb és gyöntetűbb.

Vannak még rövidebb, hosszabb elbeszélő költemények, melyek az epos czímet nem igényelhetik. Ilyek sorozatát tartalmazza nevezetesen a *Kathászariszágara* című gyűjtemény. A lyrai költésben nem gazdag a s. irodalom Különös említést érdemel a *Méghadúta* (A felhő mint követ), melyet inkább ódacycclusnak mondhatni. Annál dúsabb a drámai irodalom, melynek gyöngyét a

Sakuntalá megismerését (Abhidzsnyána-Sakuntalá) Goethe egy epigrammjában úgy megdicsérte, a hogy még szindarab dicsérve nem volt. Van végre egy különböző alaku költemények nagy csoportja, melynek összesen gnomicus nevet adhatni, minthogy tartalma erkölcsi, rövid jellemzések, intések, és útastítások. Három alakban jelennek meg ezek, u. m. a) egyenként és külön-külön tárgyas rendszer nélkül egymás után sorolva, mintegy közmondások gyűjteményei, mint pl. a *Bartháris sententiae*, *Boethling's Sprüche* czímek alatt Európában nyomtattak. b) Tanköltemények alakjában összeállított erkölcsi és politikai versezések, milyen pl. a *Kámandaka-nítisásztra*. c) Hasonló módon és czélból gyűjtött, de egymásba fogódzó Aesopusi mesék sorozatába vegyített közmondások. Legjelesebb két példája ennek a *Panycsatantra* és *Hitopadésa*, mely utóbbiból van fordítva az itt következő mutatvány.

HITOPADEŚA.

(Jó tanács.)

1. Jók sikere tökélyére legyen Śiva¹⁾ kegyelmiből!
Kinek a homlokán újhold díszlik, mint Gangahabvonal.
2. Idves tanácsok hallása ékes nyelvben eléménést,
Változatos beszéd folyást, erkölcstani tudást adand.
3. A böles akár ne haljon meg, úgy jár érdem s tudás után,
Halál torkába esvén is, tisztét betölti untalan.
4. Minden vagyon között, mondják, a tudás legelélkelőbb,
Rabolhatlan, fizethetlen, elveszhetlen örökre az.
5. A folyó ha csekély is bár, tengerbe ér; a férfiú
Tudománynyál szerencsésen elébe jut királynak is.
6. Hadászat, tudomány, ámbár mind a kettő derék dolog,
Ama vénnek nevetséges, ez mindenha becses marad.
7. Máz új edénybe égetve díszítményképp hozzá ragad;
Mesével gyermekelmébe jó tant is lehet oltani.
8. Szövetkezés, barátságrom, háborúság, kibékülés
Az „Ötkönyv“-ből²⁾ s egyébünne összeszedve leiratik.

Van Bhágíratí folyó partján Pátaliputra nevezetű város. Ott Szudarsana nevű, minden uralkodói erényekkel ellátott király volt. Ez a fejedelem egykor a háza tetejére felmenvén, hallá, hogy valaki az utcán járva e két verset olvassa:

9. Számos kétséget oszlató, látatlan dolgok tűköre,
A tudás, szeme mindennek; kinek a nincs, világtalan.
10. Ifjuság, telhetetlenség, nagy ravágyás s a bárgyuság,
Külön-külön silány dolgok; hát aztán összesen a négy?

Ezeket hallván, az ő tudományban járatlan, mindig tévúton háborgó fiainak tudományhoz való viszonyán elszomorodva, elmélkedni kezdte:

11. Mit ér, hogy született gyermek, ha nem erényes és tudós?
Mi haszna van a vak szemnek? Az ilyen szem hanemha fáj!

¹⁾ Eleinte csak főfőtag a Brahmahierarchiában. Későbbre bizonyos korban és felekezetnél főtárgya az imádásnak.

²⁾ „Panycsatantra“ a Hitopadesával csaknem azon tárgyú, de terjedelmesebb könyv. Számos verziója van különbéle nyelven. Magyarul is van két átdolgozás.

12. Születetlen, meghalt, bárgyu — kettő jobb, mint a harmadik.

Az elsőikkel csak egy bűnk van, de imez untalan gyötör.

és még :

13. Igazán születik, melylyel nemzetsége emelkedik :

Mert a világ fordultával bizony más lesz a halt helyett.

14. Kinek fiát nem számítják a jeles emberek közé,

Ha anya az, mely'k asszonyról mondhatni, hogy gyerektelen?

15. Tudományvágy, vagyonszerzés, sanyar, bőkezűség, erély,

A kit nem lelkesít mind ez, anyjának csak ürülete.

még másképp :

16. Jobb egy jeles gyerek, semmint bár száz boldogtalan fiu!

Egy holdvilág setétséget oszlat, csillagsereg soha.

17. Bármilyen sulyos vezekléssel szerezz magadnak érdemet,

S a fiad engedelmes lesz, boldog erélyes és eszes.

mondják azt is :

18. Tartós egészség, vagyonunk növése,

Kedves beszédű, szerető hűtőtárs,

Parancsra hajló gyerek és gyümölcs'ző

Tudás, ez a hat gyönyör életünkben.

19. Mi nyereség a sok gyermek, bár csúrt rakhatsz velők teli?

Jobb egy fi, ha családtámasz; apja nagy hírtű lesz vele.

20. Kölcsönző apa ellenség, kikapó anya sem különb,

Szép feleség is ellenség, tudatlan fiu is csak az.

21. Tudás méreg ügyetlennek, rossz gyomrunak az étel az,

A pör méreg szegényeknek, vénnek méreg az ifju nő

22. Kinek fia tehetséges, az oly apa tiszteltetik ;

Kézijjad¹⁾ bármilyen jó legyen, mit ér az, ha idegtelen?

23. Hej, fiu, ha tudatlan vagy, bár vígan töltöd életed,

Csak úgy ülsz a tudósok közt, mint a sárba rekedt tehén!

Vajon hát miképp legyenek az én fiaim miveltekké?

24. Alvás, evés és nemi élv, ijedség,

Emberben úgy meg van, a mint baromban.

Erkölc az ember kitünő sajátja;

Erkölc híján csak barom ő, nem ember.

mert né :

¹⁾ Az átcsapást a magyarázza, hogy *vansa* (= nád) kézijjat is, nemzetséget is teszen.

25. Erény, vagyon, szabadság¹⁾ és szív: a négy közül,

Kinél egyet se lelhetni, születése haszontalan.

mondják ugyan ezt is:

26. Hosszu élet, tudás, vagyon, tettek s maga is a halál:

Ezek ötön bizony már az anyaméhben fogamzanak.

hogyne? hiszen:

27. Nagyok sorsának is meg kell lennie okvetetlenül

‘Siva im’ meztelen mindig s sárkány az ágya Vishnunak.

aztán:

28. Mi nem végzet, nem is lesz meg s nem lesz egyéb, ha lenni kell:

Megment e szer a gondoktól; mért nem iszszak az emberek?

A bizony csak a munkától iszonyodóknak túnyaság szülte beszéde;
sőt senki

29. Törekvését ne szüntesse, tisztelje bár a végzetet;

Mert az ember, ha nem fárad, sesam magból olajt nem üt.

30. Egy kerekét ha elveszti, odább nem mehet a szekér;

Emberi szorgalom nélkül csupán a sors sikert nem ad.

31. Teljes sikert arat a férfi, a mért igyekszik;

Sorsára bizza; s az elég neki, hogy ha gyáva.

Sorsod ne bánts; de törekedj lehető erősen!

Lesz bár sikertelen az igyekezés, a nem baj!

másképp is:

32. Születésed előtt tett tény: a sors bizony csak abban áll.

Azért férfiasan, tettel törekedj ernyedetlenül.

33. Miképp agyagdarabjából alkot, mit akar, a művész,

Az ember maga tettével a dolgok birtokába jut.

és ismét:

34. A véletlen eléd ötlött drága kincset, ha látod is,

A sors nem veszi fel neked, hanem a te kezedre vár.

35. Mindent csak szorgalommal nyersz, a csupa vágy haszontalan

Mert az alvó oroszlánnak zsákmány torkába nem szalad.

36. Valódi jó s derék gyer’ket növelni kell szülőinek;

Mert csupa születésével nem lesz tudós a jó fiu.

lám azt mondják:

¹⁾ *Móksa* (= szabadság) a léleknek a szenvedélyek uralma alóli felszabadadását jelöli.

37. Apja, anyja, gyűlölik, ha nem tanítják a gyermeket;
A társaságba' nem fénylik, mint nem hattyük között daru.
38. Legyen szép, ifju, főrangu, ámde ha tudománya nincs,
Ő tündökleni még sem fog, ő csak illattalan virág.
39. Míg a száját ki nem nyitja s nem szól semmit a bárgyu is,
Ha szépen fel van öltözve, a társaságba fénylhetik.
- Imígy tündölvé tanácsgyűlést hív össze a király és mondá: „halljátok
a szavam tudósok! találkozik-é olyas valaki,
40. A ki tévúton járó fiaimnak tanítsa meg
Az erkölestudományt s adjon vele második életet.
- mert hiszen:
41. Üveg is, ha aranyhoz jut, smaragd módjára tündöklök:
Így, érintkezve a jókkal, tudóvá lesz tudatlan is.
- mondják azt is:
42. A léhák társaságában csak elsatnyul az értelem:
Versenyre lép hasonlókkel, kitünőkkel magasra hág.
- Ezekre Vishnusarmá nevű, Vrhazpatihszerü, az egész erkölcsstanban jár-
tas nagy tudós így szóla:
- Uram király! ezen főfőnemzetségből származott királyfiak az erkölcs-
tan értésére alkalmasok; mert ámbár:
43. Hitvány kelmére fordított munka soh'sem gyümölcsöző;
A darvat, bár miként fíradj, kajdácsképp nem beszélteted.
- de másfelől:
44. E háznépben erény nélkül egy magzat sem születhetik;
Kristálykövet rubin-bánya nem termelhet bizony sehogy.
- Én tehát a te fiaidat hat hó folytán erkölestudósokká teszem. A ki-
rály viszont udvariasan így szóla:
45. A virággal a rovar is elékelők fejére jut;
Istenné lesz a kő is, ha felszentelik hatalmasok.
46. Mint keleti tetőn bármi, sűgárt fogva ragyogni kezd,
Úgy a jók társaságában nemtelen is ragyogni kezd.
47. Jó, rossz felett bír okos ítéletet hozni s aztán
Rossz czimborák közibe jutva, eszet veszít majd;
Édes vizűen fakad folyam a szikla alján,
És majd, ha tengerbe szakad, a vize undorító.
- Én hát ezeknek az én fiaimnak a tudományban való gyarapításával
kegyedet teljesen megbízom. Ezt mondván a király Vishnusarmá-

nak nagyrabecstülése számos jelét adá s fiait keze alá bocsátá. A tudós ember pedig a háztető erkélyén kényelmesen elhelyezett királyfiak előtt imígy kezde beszélni:

48. Költészet- s tudományokkal tölt időt az eszes, s a bölcs;
Korhelséggel vagy alvással s czivódással a balgatatag.

Én hát kegyeteknek időtöltésül elbeszélem a varju, teknősbéka s a többiek változatos történeteit. A királyfiak mondták: beszélje el, uram! Vishnusarmá monda: Ezúttal a szövethkezés fog elbeszélteni, melynek első verspárja (sloka) ez:

I. KÖNYV.

1. A gyengék és szegények, mint a teknős, varju, őz s egér,
Ha eszköz van s szövethkeznek, dolgukat nyélbe üthetik.
- I. mese. A királyfiak kérdék: hogy volt: Vishnusarmá meséli: Van a Godávari partján egy terebély Sálmalifa¹⁾, azon mindenfelől özszezscedülő madarak tanyáznak éjenként. No, s egy hajnal hasadtával, midőn az áldott hold, a lótuok barátja a nyugati hegycsúcsra száll vala, *Laghupatanaka* nevű varju felebredvén, egy vadászt, mint egy halálisten képét látá közeledni. Ezt szemlélve, így gondolkozék: ma ugyan korán álla elé kedvetlen látmány; vajon micsoda roszat jelent? Így szólva magában, felháborodva megindula, hogy utána nézzen a dolognak.

ugyanis:

2. Búsító dolgok ezrenként, és százanként a rémitők
Bántják az ostobát gyakran, de korántsem a bölceket.
Világi embernek azonban mindig résen kell lenni;
 3. Felkeltünkör ügyelnünk kell, közel lehet baj és veszély,
Halál, nyavalya, vagy nagy bú; már ma vajon melyik talál?
- Ekkor a vadász rizsszemeket hintve, hálót feszite ki, s meghúzá magát egy rejtekbe. És bizony éppen akkor Csitragriva²⁾ nevű galambkirály kísérő sergével együtt a levegőben szállongva, megpillantá a rizsszemeket. Ekkor a rizsre áhitozó galamboknak így szóla: miképp lehetnek ebben a kietlen erdőben rizsszemek? Ezt

¹⁾ Selyemgyapott fa.

²⁾ Tarkanyaku.

meg kell fontolnunk. Én nem vélem valami jónak. A rizsszemekre vágyva, úgy járunk, mint egy

4. Aranypercze vágyó s úgy sárba rekedt szegény utas;

Megragadá a vén tigris s vesznie kelle körme közt.

A galambok kérdék: hogy volt? Csitragriva meséli: Egykor, egy délvidéki erdőben száguldva, magam láttam. Egy vén tigris tóban fürödözve kusa¹⁾ füvet tartott a kezében s a parthoz közel kiáltta: Hallod-e utazó? vedd el tőlem ezt az aranyperczet. Ezt a kiabálást hallva, féltében senki sem járt arra felé. Némi utas azonban kapzsiságból így gondolkozék: E jó szerencse lehetne; mindazáltal ily kétséges dologba belefogni nem tanácsos. Ugyanis:

5. Kivántat is gyanus kéztől venni, nem lesz derék dolog;

A nektár is²⁾, ha méreggel kevertetik, halált okoz.

ámde akárminek a megszerzése kétséggel jár, hisz' azt mondják:

6. Ki kétségét le nem győzi, alig s alig arat sikert;

Míg kétségét ha meggyőzi, ha él, láthatja a sikert.

Azonban puhatólódzunk. — Fennszóval mondá: hol a karpereced?

A tigris feltartva első lábát³⁾, mutatja. — Az útas monda: Gyilkos állat vagy, hogy lehessen neked hinni? — A tigris monda: te gyarló utas! lám, én hajdan ifju koromban erősen elvetemedett valék. Sok tehenet, embert megölvén, gyermekeim, feleségeim meghaltak és most csak egyedül vagyok. Akkor egy valaki imígy oktata: gyakorolja kegyed magát adásban, jótettekben s több efélékben. Ezt a jó tanácsot követvén, szent mosakodásra adtam magamat, alamizsnálkodó, azonkívül, vén, elvászott körmű, fogu vagyok; hogy ne lehetne nekem hinni?

mert hiszen:

7. Áldozz, olvass, marokkal adj, vezekelj, légy igaz, szilárd,

Telhetetlen ne légy és türj, nyolcz útja az erénynek az.

8. Ámde a négy előbbi sok járja képmutatásból is;

Holott a négy utolsó út a nagylelkűeké csupán.

és én annyira ki vagyok vetkőzve minden kapzsiságból, hogy ezt a kezemben tartott aranyperczet is akárkinek oda kívánom adni. Nem lehet

¹⁾ Vallásos szertartásoknál használt pázsitfű.

²⁾ Amrta, halhatatlanság ital v. étel.

³⁾ A sanszkrt egyenesen „kéz”-nek nevezi.

ugyan hallgatással mellőzni, a mit mondani szoktak, hogy a tigris az embert megeszi; de

9. Az a majom világ még egy keritőt is, ki jóra int,
Meg egy tehenet ölt brahmant mintának bir mutatni fel.

Én is olvastam az erkölcstudományt; hallgasd meg csak:

- 10a Mi eső kiaszott földnek, éhezőnek az étel az.

Szüksöknek alamizsnát adj: hasznodra lesz, ó Pándufi.

- 10b Hogy ha kíváncsod néked, másoknak is az élet az;

Önmagából kiindulva, jót tesz mindenfelé a jó.

különben is:

11. Akár örül, akár búsul, ha ad holmit, ha megtagad,

Csak önmagából indulva, vesz mértéket a férfit.

és még:

12. Más nejét anyjaként nézi, más jószágát doroncs gyanánt;

Minden lényben magát látja e földön a valódi bölcs.

Te is látom nyomoruságban vagy; azért vagyok rajta, hogy ezt neked adjam;

mert hiszen azt mondják, hogy

13. Fiam, csak a szegényt tápláld, a gazdagnak ne dobj ki pénzt;

Orvosság nyavalyásnak kell; mire gyógyszer, ha nem beteg?

különben is:

14. Adományozni kell, csak hogy ne haszonvágyból adj, hanem

Helyén, időben s érdemért; igazi adomány a lesz.

Ennélfogva a tóban megfürödve, vedd kezedhez az arany pereczet. Az útas híven kapzsiságból a beszédnek, neki indult a tónak, hogy oda úszszék, s azonnal belesüppedvén a mély iszapba, el se futlatott. A tigris látván, hogy belebukott a sárba, mondá: „Áhá nagy sárba estél. No mindjárt kisegitlek.“ Ekkor lassan lassan közeledve végre megfogja a tigris. Az útas pedig imígy elmélkedik vala:

15. Ha olvas-é, vagy nem, a vétkes éthicát;

Ha Veda szent könyveit érti-é, nem-é?

Mindegy! saját indulatát okozzuk.

Magában édes bizony a tehen teje.

Hogy is ne, hiszen

16. Ha féktelen az érzék s ész, a tett csak szerecsenmosás;

Tett nélkül a tudás csak lom, mint megúnt asszony ékszere.

Bizony nem helyesen tettem, hogy ennek a gyilkos állatnak hittem.

Hiszen azt szokták mondani, hogy

17. Folyamnak, fegyveres kéznek s a minek körme, szarva van,
Ne higyj soha se asszonynak, se kiben foly királyi vér.

Egyébaránt:

18. Kinek kinek sajátságát baj nélkül kitalálhatod,
Mert minden más minőséget túlszárnnyal a saját való!

Elmélkedése közben a tigris megöle és felfalá. Azért mondom, hogy
„Aranypereczre vágó“ stb. Nem kell semmit tenni, míg jól vé-
gére nem járunk a dolognak. Meg van mondva ugyanis, hogy
(Vansastha)

19. A jól emésztett étel, az igen szemes fü,
Jól fékezett asszony, a jól kiszolgált úr,
Jól hányt-vetett tett, megügyelve ejtett szó:
A hat dolog, mely soha füstbe nem megyen.

Ezt hallván egy galamb, nagy garral mondá: Hisz azt is hajtják, hogy

20. Vének tanácsa jó mindig, tisztelettel fogadjuk el,
Midőn veszély közelg hozzánk; de ne gátolja ételünk.

Mert hiszen:

21. Kétséggel jár a világon minden, az ital, étel is,
Még is csak neki kell fognunk, mert különben nem élhetünk.

Aztán azt is mondják:

22. Az irigy, dunnyogó, mérges, a kételkedő, a lány szívü,
Aztán a máson élődő: e hat él ám keservesen.

Ezt mondván, a galambok mindnyájan leszállának a szérűre.

23. Nehézségek feloldói, nagy tudósok, nagy emberek,
Elkapva a mohó vágytól, be könnyen elsikamlanak.

És még másképp:

24. Harag ered mohó vágyból, mohó vágyból szerelmi düh;
Mohó vágy kábit és elveszt; a mohó vágy gonoszt okoz.

Azonban a háló mindnyáját odaboritá. Ekkor azt, a kinek tanácsára
fogságba estek, mindnyájan szidni kezdték, mert hát:

25. Falu élén ne köss kardot: ha siker lesz, csak egy a bér;
De ha a vég szerencsétlen, a vezér lesz az áldozat

A szidalmat hallva, Csitrigriva így szóla: nem az ő hibája:

26. Szerencsétlen eset folytán a jókat is okul vetik.
Tehénfejskor a bornyu anyja lábához köttetik.

másképp is :

27. Szerencsétleneket bajból a ki kiségit, az barát!

De nem a dohogó s félénk bölcs, a ki nem segít a bajon.

Baleset idején az ijedség gyávaság jele, azért bátorságot véve, gondolkozunk mentő eszközről. Mert ime:

28. Veszélyben bátorság, jóllétben önmérséklet, társaságban szépen-
szólás, küzdelemben hősiesség, jó hirre való vágy, tanulásba belé-
merülés: az erős lelkek természetes tulajdonai.¹⁾

különben is:

29. Kiirtandó e hat véték: az álmoság, a kapzsiság,

A túnyaság, az ijedség, a harag s alamusztaság.

Most pedig így tegyünk: mindnyájan egyakarattal emeljük fel a hálót
és rebbenjük fel.

30. Kicsinyek összetartása nagyot bir végrehajtani;

Kötéllé font fűszálakkal fékeznek elefántokat.

31. Idves az összetartása férfiaknak, ha csak kevés

Rokon kísérje bár őket; rizsszem se kél buroktalan.

Imígy összeegyeztve szárnyasaink felemelék a hálót s elrepülének vele.

A vadász pedig távulról látva, hogy viszik a hálót, utánuk sza-
lada, de gondolá:

32. Az elfogott galambok, lám, a hálómat velök viszik,

Hanem ha majd leszállandnak, a zsákmány csak kezemre jut.

Azonban a galambok túlhaladtak a láthatárán, s a vadász haza tére
üres kézzel.

¹⁾ Igen szoros metrumban irt négy soru vers, melyhez nem birtam al-
kalmazkodni és prózának hagytam.

DR. BRASSAI SÁMUEL.